

KASBIY RIVOJLANISH KUNI VA KASBIY RIVOJLANISH SOATI TADBRILARI JARAYONIDA

KIMYO O'QITUVCHILARIDA KONSTRUKTIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

*Azamatova Dilafruz Saydig'aniyevna,
Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi huzuridagi
Respublika ta'lim markazi Kimyo fani bo'limi boshlig'i
tel: +998 97 737 02 30
dilafruzazamatova431@gmail.com,*

Annotatsiya: Mazkur maqolada kimyo o'qituvchilarida konstruktiv tafakkurni rivojlantirish imkoniyatlari "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" o'quv dasturi misolida tahlil qilingan. Dastur tarkibidagi mavzularning refleksiv, tahliliy, innovatsion va muammoli fikrlashni rivojlantirishdagi imkoniyatlari ochib berilgan. Tahlillar natijasida mazkur dastur kimyo o'qituvchilarining konstruktiv tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiluvchi yaxlit pedagogik tizim ekanligi asoslandi.

Kalit so'zlar: konstruktiv tafakkur; kimyo o'qituvchisi, kasbiy rivojlanish kuni, kasbiy rivojlanish soati, refleksiya, tadqiqotchilik faoliyati, STEAM, kasbiy kompetentlik.

Возможности развития конструктивного мышления учителей химии в рамках мероприятий "день профессионального развития" и "час профессионального развития"

*Азаматова Дилафруз Сайдиганиевна,
Заведующая отделом химии Республиканского
центра образования при Министерстве
дошкольного и школьного образования
Республики Узбекистан*

Аннотация: В данной статье проанализированы возможности развития конструктивного мышления у учителей химии на примере учебной программы "День профессионального развития" и "Час профессионального развития". Раскрыт потенциал тем, включённых в программу, в развитии рефлексивного, аналитического, инновационного и проблемно-ориентированного мышления. Результаты анализа подтверждают, что данная программа представляет собой целостную педагогическую систему, направленную на развитие конструктивного мышления учителей химии.

Ключевые слова: конструктивное мышление, учитель химии, День профессионального развития, Час профессионального развития, рефлексия, исследовательская деятельность, STEAM, профессиональная компетентность.

Opportunities for developing constructive thinking in chemistry teachers through professional development day and professional development hour activities

*Azamatova Dilafruz Saydiganiyevna,
Head of the Chemistry Department of Republican
Education Center under the Ministry of Preschool
and School Education of the Republic
of Uzbekistan*

Abstract: *This article analyzes the opportunities for developing Chemistry teachers' constructive thinking skills through the example of the Professional Development Day and Professional Development Hour training programs. The study highlights the potential of the program content for fostering reflective, analytical, innovative, and problem-solving thinking skills. The findings substantiate that*

this program serves as an integrated pedagogical system aimed at developing Chemistry teachers' constructive thinking skills.

Keywords: *constructive thinking, Chemistry teacher, Professional Development Day, Professional Development Hour, reflection, research activity, STEAM, professional competence.*

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish bilan bir qatorda ularning konstruktiv tafakkurini shakllantirish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Konstruktiv tafakkur pedagogik muammolarni tahlil qilish, muqobil yechimlarni ishlab chiqish, kasbiy qarorlar qabul qilish hamda innovatsion faoliyatni amalga oshirishning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi [4].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-sonli qaroriga muvofiq joriy etilgan "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tizimi pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan [1]. Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2025-yil 8-sentabrdagi 336-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan 2025-2026-o'quv yilida umumiy o'rta ta'lim muassasalari o'qituvchilari uchun tashkil etiladigan "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarining o'quv reja va dasturlari tahlil qilindi. Xususan, umumiy o'rta ta'lim muassasalarining tabiiy (jumladan, kimyo) va iqtisodiy fanlar yo'nalishi, jumladan,

kimyo fani o'qituvchilari uchun ishlab chiqilgan o'quv reja va dastur mazmuni konstruktiv tafakkurni rivojlantirish imkoniyatlari nuqtayi nazaridan o'rganildi [3].

Tahlillar mazkur dastur tarkibidagi reflektiv tahlil, kasbiy muloqot, so'rovga asoslangan ta'lim, STEAM yondashuvi, loyiha faoliyati hamda virtual laboratoriyalar bilan bog'liq mavzular nafaqat metodik kompetensiyalarni, balki konstruktiv tafakkurning refleksiv, tahliliy, innovatsion va kommunikativ komponentlarini ham rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatdi. Tadqiqotning maqsadi kimyo o'qituvchilarida konstruktiv tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizmlarni aniqlash hamda ularni Kasbiy rivojlanish kuni va Kasbiy rivojlanish soati faoliyati misolida asoslashdan iborat [2].

Tadqiqotda nazariy tahlil, pedagogik tajribalarni umumlashtirish va o'quv dasturi mazmunini ekspert tahlili metodlaridan foydalanildi. Dastur tarkibidagi mavzular konstruktiv tafakkurning asosiy komponentlari bilan o'zaro bog'liqlik nuqtayi nazaridan tahlil qilindi [4].

Natijalar tafakkurni rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi.

**Kasbiy rivojlanish dasturi mavzularining konstruktiv tafakkur
komponentlarini rivojlantirishdagi o'rni**

Dastur mavzusi	Konstruktiv tafakkur komponenti	Kutilayotgan natija
Kasbiy muloqotda fikr almashish madaniyati	Konstruktiv muloqot	Hamkorlikda qaror qabul qilish
Dars amaliyotini kuzatish va reflektiv tahlil qilish	Refleksiv tafakkur	O'z faoliyatini tahlil qilish
So'rovga asoslangan ta'lim	Tadqiqotchilik tafakkuri	Muammolarni aniqlash va tahlil qilish
STEAM yondashuvi	Integrativ fikrlash	Fanlararo yechimlar ishlab chiqish
Ekologik ong va barqarorlik kompetensiyalari	Tanqidiy va konstruktiv fikrlash	Muqobil yechimlarni baholash
Loyiha faoliyati	Innovatsion tafakkur	Yangi g'oyalar yaratish
Virtual laboratoriyalar	Tahliliy tafakkur	Eksperimental xulosalar chiqarish

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, dastur tarkibidagi reflektiv tahlil, feedback madaniyati va tadqiqotchilikka yo'naltirilgan mavzular o'qituvchilarning konstruktiv tafakkurini rivojlantirishda alohida ahamiyat kasb etadi [5]. Reflektiv tahlil pedagoglarga o'z faoliyatini tanqidiy baholash, mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Feedback madaniyati esa hamkasblar o'rtasida samarali muloqot va fikr almashishni rivojlantirib, muqobil yondashuvlarni ko'rib chiqish hamda pedagogik faoliyatni takomillashtirishga xizmat qiladi. Tadqiqotchilikka yo'naltirilgan faoliyatlar o'qituvchilarda muammolarni ilmiy asosda o'rganish, dalillarni tahlil qilish, natijalarni umumlashtirish va amaliyotga joriy etish ko'nikmalarini shakllantiradi. Natijada pedagoglarda refleksiv, tahliliy va innovatsion fikrlash elementlari rivojlanib, kasbiy faoliyatda yuzaga keladigan murakkab vaziyatlarga konstruktiv yondashish qobiliyati kuchayadi. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifati va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kasbiy rivojlanish dasturi doirasida rejalashtirilgan faoliyatlar konstruktiv tafakkurning refleksiv, tahliliy va amaliy komponentlarini rivojlantirish uchun zarur pedagogik sharoitlarni yaratadi [6]. Xususan, darslarni kuzatish va reflektiv tahlil qilishga bag'ishlangan mavzular o'qituvchilarning o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, mavjud tajribani qayta ko'rib chiqish va uni takomillashtirish imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qiladi. So'rovga asoslangan ta'lim, STEAM yondashuvi hamda ekologik kompetensiyalar bilan bog'liq mavzular esa pedagogik muammolarni turli nuqtayi nazardan baholash, sabab-oqibat bog'liqliklarini aniqlash va muqobil yechimlarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan. Shuningdek, dastur tarkibidagi kasbiy muloqot va tajriba almashish faoliyatlari hamkorlikda fikrlash, dalillarga asoslangan xulosalar chiqarish hamda kasbiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan mazkur dastur o'qituvchilarda konstruktiv tafakkurning refleksiv, tahliliy va amaliy jihatlarini izchil rivojlantirish imkoniyatiga ega ekanligi bilan ahamiyatlidir.

1-rasm. Kimyo o'qituvchisida konstruktiv tafakkurni rivojlantirish mexanizmi

2-jadval.

Konstruktiv tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi faoliyat turlari

Faoliyat turi	Rivojlantiriladigan ko'nikma
Reflektiv tahlil	O'z faoliyatini baholash
Kasbiy muloqot	Fikr almashish va hamkorlik
Pedagogik keyslar	Qaror qabul qilish
Muammoli vaziyatlar tahlili	Sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash
Loyiha faoliyati	Innovatsion yondashuv
Virtual laboratoriyalar	Eksperimental fikrlash
So'rovga asoslangan ta'lim	Tadqiqotchilik kompetensiyasi

Natijalar refleksiya va tahlil bilan bog'liq mavzular dasturda eng katta ulushga ega ekanligini ko'rsatdi.

Konstruktiv tafakkurning tarkibiy tuzilmasi refleksiv, tahliliy, innovatsion va kommunikativ komponentlarning o'zaro ta'siri natijasida namoyon bo'ladi hamda pedagogik muammolarni samarali hal etishni ta'minlaydi [6]. Mazkur komponentlar bir-biridan mustaqil emas, balki yagona fikrlash tizimining o'zaro

bog'liq elementlari sifatida faoliyat ko'rsatadi. Refleksiv komponent pedagogning mavjud tajribasini anglash va qayta ko'rib chiqishiga xizmat qilsa, tahliliy komponent pedagogik vaziyatlarni chuqur o'rganish va ulardagi muhim omillarni aniqlash imkonini beradi. Innovatsion komponent an'anaviy yondashuvlardan tashqariga chiqib, yangi g'oya va usullarni izlashga yo'naltirilgan bo'lsa, kommunikativ komponent kasbiy hamkorlik, fikr almashish va jamo-

2-rasm. Konstruktiv tafakkurning tarkibiy tuzilmasi

aviy qaror qabul qilish jarayonlarida namoyon bo'ladi. Ushbu komponentlarning uyg'unlashuvi natijasida o'qituvchi murakkab pedagogik vaziyatlarni turli nuqtayi nazardan baholash, mavjud imkoniyatlarni tahlil qilish hamda maqbul yechimlarni asoslash qobiliyatiga ega bo'ladi. Shu sababli konstruktiv tafakkur pedagogning kasbiy faoliyatida samarali qarorlar qabul qilish va ta'lim jarayonini takomillashtirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Kasbiy rivojlanish jarayonida qo'llaniladigan reflektiv tahlil, feedback madaniyati, so'rovga asoslangan ta'lim, STEAM yondashuvi, loyiha faoliyati va virtual laboratoriyalar konstruktiv tafakkurning turli komponentlarini rivojlantirishga xizmat qiladi [8]. Mazkur faoliyatlar pedagoglarda muammolarni tahlil qilish, muqobil yechimlarni ishlab chiqish, innovatsion qarorlar qabul qilish hamda o'z faoliyatini takomillashtirish ko'nikmalarini shakllantiradi.

3-jadval.

Kasbiy rivojlanish faoliyatlari va konstruktiv tafakkur elementlari o'rtasidagi bog'liqlik

Konstruktiv tafakkur elementi	Kasbiy natija
Refleksiya	Pedagogik faoliyatni takomillashtirish
Tahliliy fikrlash	Muammolarni tez aniqlash
Innovatsion yondashuv	Yangi metodlarni qo'llash
Konstruktiv muloqot	Hamkorlik samaradorligini oshirish
Qaror qabul qilish	Pedagogik vaziyatlarni samarali hal etish
Tadqiqotchilik faoliyati	Kasbiy kompetentlikni rivojlantirish

Natijada konstruktiv tafakkurning reflektiv, tahliliy, innovatsion va kommunikativ komponentlari kompleks rivojlanadi.

Tahlillar “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” dasturi konstruktiv tafakkurni rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan pedagogik shart-sharoitlarni o‘zida mujassamlashtirganligini ko‘rsatdi. Dastur mazmunida aks etgan mavzular o‘qituvchilarning nafaqat metodik bilimlarini yangilashga, balki kasbiy faoliyatga nisbatan ongli va tahliliy yondashuvni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Ayniqsa, kasbiy faoliyatni kuzatish va tahlil qilishga qaratilgan mashg‘ulotlar pedagoglarga o‘z tajribasini qayta ko‘rib chiqish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishning samarali yo‘llarini izlash imkoniyatini yaratadi.

Dastur tarkibidagi kasbiy muloqot va tajriba almashishga yo‘naltirilgan faoliyatlar pedagoglar o‘rtasida hamkorlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi[3]. Bunday faoliyatlar jarayonida o‘qituvchilar turli fikr va yondashuvlarni taqqoslash, dalillarga asoslangan xulosalar chiqarish hamda jamoaviy qarorlar qabul qilish tajribasini orttiradilar. Natijada konstruktiv tafakkurning kommunikativ jihatlari rivojlanib, kasbiy hamkorlik samaradorligi ortadi.

Shuningdek, so‘rovga asoslangan ta‘lim, STEAM yondashuvi va ekologik kompetensiyalar bilan bog‘liq mavzular pedagogik muammolarga kompleks yondashishni rag‘batlantiradi. Mazkur yo‘nalishlar o‘qituvchilarda fanlararo bog‘lanishlarni ko‘ra olish, muammolarni turli nuqtayi nazardan baholash hamda amaliy jihatdan asoslangan yechimlarni ishlab chiqish ko‘nikmalarini shakllantirish imkoniyatiga ega. Shu jihatdan dastur konstruktiv tafakkurning innovatsion va integrativ jihatlari rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, dasturda nazarda tutilgan faoliyatlar alohida mavzular yig‘indisi sifatida emas, balki o‘zaro bog‘langan pedagogik tizim sifatida faoliyat ko‘rsatadi. Ushbu tizim o‘qituvchilarning kasbiy refleksiyasi, tahliliy fikrlashi, hamkorlikka tayyorligi va yangiliklarni qabul qilish qobiliyatini izchil rivojlantirishga yo‘naltirilganligi bilan ahamiyatlidir.

Tadqiqot natijalari “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” dasturi kimyo o‘qituvchilarida konstruktiv tafakkurni rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlarga ega ekanligini ko‘rsatdi. Dastur tarkibidagi mavzular va faoliyatlar reflektiv, tahliliy, innovatsion hamda kommunikativ fikrash komponentlarining rivojlanishiga xizmat qilishi bilan ahamiyatlidir.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, dastur o‘qituvchilarning o‘z faoliyatini baholash, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, kasbiy hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va ta‘lim jarayonini takomillashtirishga qaratilgan qarorlar qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Bu esa konstruktiv tafakkurning kasbiy faoliyatda namoyon bo‘lishini ta‘minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Shunday qilib, “Kasbiy rivojlanish kuni” va “Kasbiy rivojlanish soati” dasturini kimyo o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning konstruktiv tafakkurini shakllantirish va takomillashtirishga xizmat qiluvchi yaxlit pedagogik tizim sifatida baholash mumkin. Mazkur dastur pedagoglarning zamonaviy ta‘lim talablariga moslashuvi hamda ta‘lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha va maktab ta'limi tashkilotlari xodimlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2024-yil 21-iyundagi PQ-231-son qarori, URL: <https://lex.uz/uz/docs/6981085>
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha va maktab ta'limi xodimlarining uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini takomillashtirish to'g'risida" 2024-yil 20-dekabrda 867-son qarori, URL: <https://lex.uz/docs/-7271575>
3. Maktabgacha va maktab ta'limi vazirining 2025-yil 30-iyundagi "2025–2026-o'quv yilida "Kasbiy rivojlanish kuni" va "Kasbiy rivojlanish soati" tadbirlarini tashkil etishga tayyorgarlik ko'rish to'g'risida" 2025-yil 30-iyundagi 216-son buyrug'i.
4. Yevropa Komissiyasi (2020): Ta'lim va O'qitish 2020 Dasturi, "O'qituvchilarni kasbiy rivojlantirish" Mavzuviy ishchi guruhi, Limassoldagi teng huquqli ta'lim olish to'g'risidagi hisoboti, Kipr, 17-21 oktyabr, 2010.
5. Iskandarov A.Yu., Azamatova D.S., Ismatov I.Sh. / Kimyo o'qitish metodikasi/Darslik. – Toshkent: "Zebo Prints", 2024. – 367 bet.
6. D.S. Azamatova /Kimyo fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar/o'quv qo'llanma. – Toshkent.: "Zebo print", 2025. 382 b.
7. Z.B. Sangirova va boshqalar., Umumta'lim maktablari uchun STEAM ta'limini joriy etish, – Toshkent 2022
8. S.Z. Rashidova, S.R. Akbarova. Tabiiy fanlarni o'qitishda zamonaviy yondashuvlar. – Toshkent 2025.